

ΘΑΣΙΑΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ (1860-1910)

Α θ. Ε. Καραθανάσης - Ιω. Θ. Μπάκας

Μελετώντας κανείς την ιστορία της Θάσου και ιδιαίτερα την περίοδο 1813 έως 1902, όπου το νησί κάτω από την αιγυπτιακή διοίκηση γνώρισε ένα προνομιακό καθεστώς με τοπικές αρχές και συμβούλια, απορεί για την καθυστέρηση ανάπτυξης της παιδείας που εμφανίζεται οργανωμένα μόνο γύρω στα 1870. Και τούτο διότι σε ανάλογες περιπτώσεις περιοχών με προνομιακά καθεστώτα γνωρίζουμε ότι αυτές μαζί με την οικονομική άνθηση και παράλληλη ανάπτυξη της παιδείας και του πολιτισμού απέκτησαν από πολύ νωρίς φημισμένες σχολές και δασκάλους. Αντιθέτως, παρατηρούμε ότι η Θάσος ακολούθησε στο ζήτημα της εκπαίδευσης την υπόλοιπη μακεδονική ενδοχώρα, αναπτύσσοντας, παράλληλα μ' αυτήν, τα σχολεία της και μάλιστα χωρίς να έχει τα προβλήματα από το σφοδρό ανταγωνισμό που προκάλουσαν στο Μακεδονικό και Θρακικό χώρο οι ξένες προπαγάνδες· η Θάσος, αδιαφιλονίκητα ελληνική και ελληνόφωνη, δεν μπόρεσε να ξεπεράσει τα εμπόδια και τα προβλήματα που δημιουργούσαν οι τοπικές διαμάχες και ο κακός χειρισμός των δυνατοτήτων που προσέφερε το ειδικό καθεστώς της νήσου.

Η παρούσα ανακοίνωση στοχεύει να παρουσιάσει, μέσα από κείμενα της εποχής, τις συνεχείς και φιλότιμες προσπάθειες των Θασίων να δημιουργήσουν για το νησί τους εκείνα τα εκπαιδευτικά και πολιτιστικά επιτεύγματα που παραλλήλως δημιουργούσε ο υπόλοιπος αγωνιζόμενος Μακεδονικός Ελληνισμός κατά το διάστημα 1860-1910.

Το πρώτο οργανωμένο σχολείο της Θάσου λειτούργησε στο Θεολόγο στα μέσα του 19ου αιώνα¹. Γύρω στα 1870 λειτούργησαν σχολεία και σε άλλα χωριά του νησιού².

1. Κων. Τσιάτας, «Η ίδρυση των σχολείων του Θεολόγου στα χρόνια της Τουρκοκρατίας», *Θασιακά* 2 (1985), σσ. 65-70.

2. Στ. Παπαδόπουλος, *Εκπαιδευτική και κοινωνική δραστηριότητα του Έλληνι-*

Ανώνυμη επιστολή του Οκτωβρίου του 1871³ επιβεβαιώνει την άποψη του περιηγητή Lohrer ότι στη Θάσο υπήρχαν σχολεία μόνο σε τέσσερα χωριά (Παναγία, Καληράχη, Θεολόγο, Καζαβίτι) και όχι σε όλα όπως σημειώνει ο γιατρός Μελίρρυτος επίσης το 1871⁴.

Γειτνιάζομεν τῇ νήσῳ Θάσῳ, ἣτις μιμησαμένη τὸ παράδειγμα τῶν παρ' αὐτὴν μερῶν ἤρξατο ἐπίσης καταρτίζειν σχολεῖα. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ νῆσος αὕτη ὑπάγεται ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς αἰγυπτιακῆς κυβερνήσεως, ἐκδόσεως πρὸ ὀκτῶ και ἐπέκεινα ἐτῶν (δηλαδή περί το 1863) διάταγμα περὶ ἰδρύσεως κεντρικῆς ἐν τῇ νήσῳ σχολῆς, ἀλλ' οἱ Θάσιοι τότε ἀντὶ νὰ φροντίσωσι τὴν πραγματοποιήσῃ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἐκείνου καθιδρύματος ἐτράπησαν εἰς συζητήσεις ἀσκόπους, εἰς τὸ νὰ ρίψωσι τὴν προεδρείαν τῆς νήσου, προνόμιον ὅπερ οἱ κατὰ καιροὺς ἀντιβασίλεις τῆς Αἰγύπτου ἐσεβάσθησαν· νῦν δὲ θελήσαντες νὰ ἀποσκορακίσωσι τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο ἀπόφθεγμα τοῦ ἀθροστοῦ ποιητοῦ Ἀρχιλόχου «ἐς Θάσον τὰ κακὰ συνέδραμον» ἤρξαντο, λέγομεν ἵνα εἰσαγάγωσιν εἰς τὴν ὠραίαν ἐκείνην νῆσον τὴν παιδείαν· ἡ κωμόπολις Παναγίας καὶ τὰ χωρία Κακηράχη, Θεολόγον καὶ Καζαβίτης ἴδρυσαν σχολεῖα καὶ ἀπηκατέστησαν διδασκάλους εὐχόμεθα, ὅπως τὸ παράδειγμα αὐτῶν μιμηθῶσι καὶ ἄλλα τῆς νήσου χωρία.

Εὐελπιστοῦμεν ὅτι ὁ τέως διορισθεὶς διοικητὴς τῆς νήσου Ἰβραήμ Ἐτέμ βέης, Κρῆς τὴν πατρίδα, συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ κ. Δημ. Χατοῦ Κωνσταντινίδου, ἄλλοτε προέδρου τῆς νήσου καὶ χρηστοῦ πολίτου, ὄντως θὰ φέρωσι καλὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς πατρίδος τοῦ Στησιμβρότου.

Η κεντρική σχολή της Θάσου ιδρύθηκε το 1863, όπως σημειώνει και ο Κων. Χιόνης με βάση δωρεές που έγιναν προς τη Σχολή⁵. Ωστόσο τα επόμενα χρόνια δεν μαρτυρείται η ύπαρξή της. Οι τοπικές διαμάχες και οι φανατισμοί που εμφανίστηκαν την εποχή αυτή στη Θάσο, πιθανότατα προκάλεσαν τη διάλυσή της.

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε επίσης ότι ο Δημήτριος Χ' Κωνσταντινίδης το 1871 δεν ήταν πρόεδρος της Θάσου, είχε δηλαδή παραιτηθεί της θέσεως του προέδρου της νήσου πριν από το 1874 που καταργείται η θέση αυτή. Σύμφωνα με ζωντανή προφορική παράδοση, που διασώζει ο Απ. Βα-

σμοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν τελευταῖο αἰῶνα τῆς Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 28. Για τα σχολεία της Θάσου βλέπε και Κων. Μανάφης, «Χωριά, μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς νήσου», *Θασιακά* 6 (1989), σσ. 86-92.

3. *Νεολόγος*, Πέμπτη 14/26.10.1871/846, σ. 2.

4. Αθ. Καραθανάσης, «Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα στὴν Τουρκοκρατούμενη Μακεδονία», *Θεσσαλονίκη καὶ Μακεδονικά*, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 48.

5. Κων. Χιόνης, «Ἡ παιδεία στὴ Θάσο κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας», *Θασιακά* 7 (1992) 438.

καλόπουλος, ο πρόεδρος της Θάσου Δημήτριος Χ' Κωνσταντινίδης εξαναγκάστηκε σε παραίτηση, γιατί μεγάλη μερίδα των Θασίων με επικεφαλής τον πρωτοξάδελφό του Δημήτριο Χ' Γιαζή αποδοκίμασε την πολιτική του⁶. Η συνεργασία του διοικητή Ιβραήμ Ετέμ βέη και του προέδρου Χ' Κωνσταντινίδη, την οποία αναφέρει το κείμενο, δεν έμελλε ποτέ να πραγματοποιηθεί, αφού βρέθηκαν από πολύ νωρίς σε αντίπαλες παρατάξεις. Ο διοικητής στάθηκε στο πλευρό της αντίπαλης προς τον πρόεδρο παρατάξης, αυτής δηλαδή του Δημητρίου Χ' Γιαζή.

Η βούληση, όμως, των Θασίων να αναπτύξουν και στο νησί τους σχολεία φάνηκε πιο ισχυρά από τις διαμάχες. Σε κατάλογο συνδρομητών του 1870 συναντούμε την ύπαρξη διδασκάλων και σχολείων, έστω και υποτυπωδών, στην Καληράχη, στο Καζαβίτι, στο Θεολόγο αλλά και στο Κάστρο της Θάσου. Ο κατάλογος περιέχει 75 ονόματα Θασίων:

Κατάλογος των φιλομούσων συνδρομητών⁷.

Ἐν Καληράχῃ τῆς νήσου Θάσου

<i>Κ. Μαυρουδῆ</i>	<i>σώμα</i>	<i>1</i>
<i>Βαγῆς Κωνσταντινίδης</i>		<i>1</i>
<i>Δημοσθένης Βασιλείου</i>		<i>1</i>
<i>Δημήτριος Παπᾶ Θεοδώρου</i>		<i>1</i>
<i>Δ. Θεοδώρου Παπᾶ</i>		<i>1</i>
<i>Ἄλεξ. Ἀναγνώστης</i>		<i>1</i>
<i>Θωμᾶς Παναγιώτου</i>		<i>1</i>
<i>Παναγ. Π. Δημητρίου</i>		<i>1</i>
<i>Ἀπ. Ἰωάννου</i>		<i>1</i>
<i>Ἰω. Δημητρίου</i>		<i>1</i>
<i>Γ. Παπαγεωργίου</i>		<i>1</i>
<i>Παναγ. Γεωργίου</i>		<i>1</i>
<i>Ἰ. Παπᾶ Ἀγγέλου</i>		<i>1</i>
<i>Γ. Στυλιανοῦ</i>		<i>1</i>
<i>Δ. Παπαϊωάννου</i>		<i>1</i>
<i>Παναγ. Ἀναγνώστου</i>		<i>1</i>
<i>Θωμᾶς Μαυρουδῆ</i>		<i>1</i>

6. Απ. Βαχαλόπουλος, *Ιστορία της Θάσου, Θεσσαλονίκη 1984*, σ. 98, 99.

7. Ἐπιτομὴ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας συγγρ. Ἀγγλιστὶ ὑπὸ Θ. Ἰ. Κέλτς, μετὰφρ. εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπὸ Σπ. Ἀντωνιάδου πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων νῦν δὲ ὑποτιμηθεῖσα πρὸς χρῆσιν τῶν Δημοτικῶν σχολείων καὶ τοῦ Λαοῦ ὑπὸ Θωμᾶ Ἰωάννου Γιάννου, Ἀθῆναι 1870 (ἐκδ. α'), σσ. 109, 110.

Γ. Κ. Δράκοντος	1
Θ. Ξανθοῦ	1
Δ. Παπαβασιλείου	1
Παναγ. Ἰωάννου	1
Ἐν Καζαβίτη τῆς νήσου Θάσου	
Παῦλος Ξηροποταμνός	5
Ἀρχιμ. Ἄνθιμος	5
Κων. Ἰατρὸς	10
Σακελλάρ. Παπᾶ Δημήτριος	3
Γ. Παπαδημητρίου	1
Οἰκονόμ. Παπᾶ Φίλιππος	2
Ἰ. Γρ. Κάλτσας	1
Γ. Δημητρίου	5
Βασίλ. Κωνσταντίνου	1
Παναγ. Χ. Γιαννάκη	2
Γ. Δήμου	1
Ἄναγ. Π. Ἰωάννου	1
Κ. Θεοδώρου	1
Δ. Εὐαγγελιστίδης	1
Σταυροπ. Ἰ. Ἀστερίου	1
Ἰω. Γεωργίου, διὰ τὸ Σχολεῖον	10
Ἐν Θεολόγῳ τῆς νήσου Θάσου	
Δημ. Ἀναγνώστου ἔφορος τῆς Σχολῆς	5
Κ. Σωτηρίου	1
Ἀδαμάντ. Δημητρίου	1
Πνευματικὸς Θεολόγου	1
Βασ. Σωτηρίου	1
Π. Γ. Οἰκονόμος	1
Δ. Χ. Ἰωάννου	1
Μ. Θεμελίδης Ἡπειρώτης	1
Ἰω. Κ. Μαρκιανός	1
Κ. Μ. Χρηστίδης	1
Γ. Παπᾶ Θεόφιλος	1
Ἄ. Ἐμμ. Ἰατρὸς	1
Στ. Ἀνάγ. Παπᾶ Λάσκαρης	1
Ἀλέξ. Ἀντωνίου	1
Ἀρχιμ. Γαβριήλ	2
Σταυροπ. Χ. Σταματίου	1
Γ. Ν. Τσάτσας	1

Γ. Κ. Χατσῆ	1
Γ. Καλογερούδης	1
Κ. Μ. Θεμελίδης Ἡπειρώτης	1
Γ. Ἀγγέλου	1
Δ. Παπᾶ Οἰκονόμου	1
Δῆμος Στάμου	2
Ν. Ἰω. Τσάτσας	1
Ἰω. Μ. Πισσίας	1
Ἑλληνοδιδάσκαλος Πολυχρόνης	10
Ἐν Κάστρω ⁸ τῆς αὐτῆς νήσου	
Π. Παπαγεωργίου διδάσκαλος	1
Κων. Ἀναγνώστου	1
Ἀναγν. Παπαϊωάννου	1
Ἀναγ. Γεωργ. Νταούτη	1
Βασίλ. Μάρκου	1
Γ. Κωνσταντίνου	1
Παναγ. Γεωργίου	1
Παναγ. Μαθαίου	1
Ἰω. Λορέντσου	1
Βασίλ. Γεωργίου	2
Δημ. Παπαϊωάννου	1
Ἰω. Γεωργούδης	1

Στη συνέχεια θα παρακολουθήσουμε τη συνεχή πρόοδο της εκπαίδευσης στα διάφορα χωριά της νήσου ξεκινώντας από την **Παναγία**.

Μία πρώτη αναφορά στον τύπο του σχολείου που λειτουργούσε τουλάχιστον ως τα μέσα της δεκαετίας του 1860 στο χωριό συναντούμε σε κατάλογο συνδρομητών του 1858⁹. Στον κατάλογο αυτό αναφέρονται τα ονόματα δέκα Θασίων από το χωριό Παναγία, ανάμεσα στα οποία και το όνομα του αλληλοδιδασκάλου:

Διοικητῆς Θάσου Τζιαφῆρ Βέης	1
Ἀργ. Μωραϊτόπουλος Ἑλλ. Προξενικὸς Πράκτωρ ¹⁰	2

8. Κων. Χιόνης, «Η εκπαίδευση στο Κάστρο της Θάσου κατά τους τελευταίους χρόνους της Τουρκοκρατίας», Η εκπαίδευση στη Μακεδονία κατά την Τουρκοκρατία (επιμ. Ν. Π. Τερζής - Σ. Ζιώγου), Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 163-172.

9. Ἀλέξ. Σουτσοῦ, Συλλογὴ τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δημόσιον δίκαιον τῆς Ἑλλάδος ἀναγομένων ἐπισήμων ἐγγράφων, Ἀθήναι 1858, σ. 870.

10. Κων. Λυκουρίνος, «Το Προξενικό Πρακτορεῖο της Ελλάδος στη Θάσο στα μέσα του 19ου αι.», Θασιακά 9 (1994-1995), σσ. 311-322.

Δ. Χ. Κωνσταντινίδης Πρόεδρος Θάσου	1
Ν. Σωτηρίκας Προεστώς Παναγίας	1
Ν. Ἀθανασιάδης	1
Π. Ἰ. Σπεῖρας	1
Γ. Π. Ν. Λαῖτου Δελβενιώτης	1
Γ. Χρηστίδης Ἴατρος Παναγίας	1
Ἀ. Κοντόπουλος Ἐπειρώτης	1
Γεώργ. Δασκόπουλος Ἀλληλοδιδάκτωρ Παναγίας	1

Το σημαντικότερο ίσως βήμα για την ανάπτυξη της εκπαίδευσης στη Θάσο ήταν η ίδρυση της αδελφότητας «Φοῖνιξ»¹¹ στο χωριό Παναγία το Νοέμβριο του 1873. Στο δισέλιδο χειρόγραφο καταστατικό της Αδελφότητας, που περιλαμβάνει δώδεκα άρθρα, διαβάζουμε τα εξής¹²:

Ἡ ἐν Παναγία τῆς Θάσου Ἀδελφότης Φοῖνιξ

1. Ὁ σκοπὸς τῆς ἤδη συστανομένης Ἀδελφότητος ὑπὸ τὸ ὄνομα Φοῖνιξ ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὴν ὄθησιν τῆς ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν ἠθικῆς ἀναπτύξεως καὶ τὴν πρόοδον τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς ἀμφοτέρω τὰ φύλα εὐθὺς ἀφοῦ σχηματίσει ἀκοῦσαν περιουσίαν ὀνομάζονται δὲ

2. αὐτῶν. Μέλη πάντες οἱ ἐγγραφόμενοι καὶ ἀποτίοντες τρία γρόσια κατὰ μῆνα βον. Προστάται δὲ οἱ ἀποτίοντες τὸ διπλάσιον γον. καὶ εὐεργέται οἱ ἀποτίοντες τὸ δεκαπλάσιον.

3. Πρὸς τακτικὴν καὶ ἀνελλιπῆ διεύθυνσιν τῆς ἀδελφότητος σύμφωνα τῶν εὐχῶν προορισμοῦ τῆς ἐκλέγεται ὁ Πρόεδρος αὐτῆς μετὰ τεσσάρων Συμβούλων, ἐνὸς Γραμματέως καὶ ἐνὸς Ταμῖα.

4. Ἡ διάρκεια τῆς ἐκλογῆς τοῦ προσωπικοῦ τῆς ὀρίζεται ἐπὶ ἑξαμηνίαν, ἢ δὲ τῆς ἀδελφότητος διάρκεια ἐπ' ἀόριστον.

5. Ὁ ἅπαξ ἐγγραφεὶς ἐν τῷ καταλόγῳ θεωρεῖται μέλος τῆς ἀδελφότητος ὑποσχόμενος τὴν τακτικὴν προπληρωμὴν ἐκάστῳ μῆνι τοῦ ἀναδειχθέντος ποσοῦ μέχρις ἐγγράφου αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Συλλόγου παραιτήσεως, ὅποτε καὶ διαγράφεται.

6. Ὁ πρόεδρος τῆς Ἀδελφότητος μετὰ τοῦ Γραμματέως καὶ Ταμῖα αὐτῆς θὰ φροντίζωσι περὶ τῆς ἐγγραφῆς καὶ ἄλλων μελῶν ἐν τε τῇ Νήσῳ καὶ

11. Κων. Χιόνης, «Ἡ ἀδελφότης Φοῖνιξ τῆς Θάσου», ἐφημ. ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ Καβάλας 11801/23.5.1974 καὶ Γ. Παπαδόπουλος, «Ἡ Αδελφότητα 'Φοῖνιξ' τῆς Θάσου», Θασιακά 4 (1987), σσ. 139-142.

12. «Κανονισμὸς τῆς ἐν Παναγία Θάσου Ἀδελφότητος Φοῖνιξ (ἄρθρα 12)», Ἀρχεῖο Ἰ. Μ. Βατοπαίδιου, κώδιξ ἀλληλογρ. 44, σσ. 532, 533.

ἀλλοδαπῇ, θὰ φροντίζωσι περὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν χρημάτων καὶ τῆς ἐπωφελοῦς αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἀδελφότητος διαθέσεως, ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει θὰ συσκέπτονται καὶ μετὰ τῶν μελῶν τῆς ἀδελφότητος.

7. Αἴθουσα τῆς συνεδριάσεως τοῦ τε Προέδρου καὶ προσωπικοῦ τῆς ἀδελφότητος, ὡς καὶ τῶν μελῶν αὐτῆς, ὅποτε προσκαλοῦνται εἰς συνεδριάσεις, θὰ διατηρεῖται ἀναλώμασι τῆς ἀδελφότητος τοῦ χρηματικοῦ ἐν ταύτῃ θὰ διακρινται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μελῶν ἐφημερίδες, περιοδικὰ συγγράμματα καὶ βιβλιοθήκη βαθμηδὸν ἀπαρτωμένη καὶ ταῦτα ἀλώμασι τῆς ἀδελφότητος.

8. Ἐν τῇ Αἰθούσῃ τῆς ἀδελφότητος οὐδέποτε γενήσεται λόγος περὶ πολιτικῶν οὐδὲ προσωπικότητες καὶ σκάνδαλα, ὁ θεωρούμενος ὡς ὑβριστῆς καὶ ταραξίας μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν παρὰ τοῦ προέδρου νοουθεσίαν ἀποβάλλεται.

9. Ὁ πρόεδρος μετὰ τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἀδελφότητος ὀφείλουσι λόγον τῆς διαχειρίσεως τῶν χρημάτων καὶ καθηκόντων των μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἐξαμηνίας καθ' ἣν γενήσονται νέαι ἐκλογαὶ τῶν αὐτῶν ἀτόμων ἢ ἄλλων νέων ὀφείλουσι νὰ φροντίζωσι περὶ παντὸς οὐτινος ἤθελε φανῆ συμφέροντος ὑπὲρ τῆς αὐξήσεως τῶν κεφαλαίων καὶ πόρων τοῦ Συλλόγου. Δὲν δύνανται νὰ διαθέσωσι χρήματα καὶ πράξωσι συνδρομὰς ἄνευ γενικῆς συνελεύσεως οὐδὲ νὰ δανείζωσι χρήματα εἰς μέλη τῆς ἀδελφότητος.

10. Ἐπέτειος ἡμέρα τῆς Ἀδελφότητος, ἐν ἣ θὰ γένηται λειτουργία δι' ἐξόδων τῆς ἀδελφότητος, ὠρίσθη ἡ 21η Νοεμβρίου, τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.

11. Ὁ Γραμματεὺς τῆς ἀδελφότητος ὀφείλει νὰ διατηρῇ βιβλία ἐκάστης πράξεως καὶ δίδῃ τὰς ἀνηκούσας ἀποδείξεις ἀναγνωρίσεως καὶ πληρωμῆς εἰς ἕκαστον μέλος μετὰ τὴν σφραγίδα τῆς ἀδελφότητος.

12. Ὁ κατὰ καιρὸν ἐκλεγόμενος Ταμίας δίδει ἀξιοχρεῶν ἐγγυητὴν.

Ταῦτα ἐκανονίσθησαν πρὸς τὸ παρὸν ἐπιφυλασσομένης ὡς προσθήκης κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ προόδους τῆς ἀδελφότητος.

Τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ὀφείλει ἕκαστον μέλος νὰ τηρῇ ἀκριβῶς.

Ἐν Παναγίᾳ Θάσου τῇ 12 Νοεμβρίου 1873

Ὁ Πρόεδρος Γ. Μ. Χρηστίδης¹³

Ὁ Γραμματεὺς Ἰ. Λασκαρίδης

Ἡ σφραγίδα τοῦ συλλόγου αὐτοῦ εἶναι στρογγύλη μετὰ τὸ γνωστὸ Φοινικὰ στη μέση νὰ ξεπηδᾷ ἀπὸ τις φλόγες καὶ γύρω τὴν ἐπιγραφή: «Ο ΦΟΙΝΙΞ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΕΝ ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ».

13. Βλέπε Κων. Χιόνης, «Βιογραφίες νεότερων ἀνδρῶν τῆς Θάσου», *Θασιακά* 3 (1986), σ. 111.

Σε ευχαριστήριο της αδελφότητας το Μάιο του 1874 διαβάζουμε¹⁴:

Ἡ ἀδελφότης ἡμῶν, ἡ πέντε ἀριθμοῦσα ἀπὸ τῆς συστάσεώς της μήνας, ἐκφράζει διὰ τῆς δημοσιογραφίας τὴν εὐγνωμοσύνη αὐτῆς πρὸς τὴν Ἁ. Ἐ. τὸν διοικητὴν τῆς Θάσου Ἰβραῆμ Ἀσαφῆ βέην, διότι διὰ τῆς ἐν τοῖς ἐγκαινίοις τοῦ σωματείου μας παρουσίας αὐτοῦ καὶ τῶν καταλλήλων ἐν τῇ περιστάσει νοθεσιῶν, λίαν ἐνθάρρουνεν ἡμᾶς πρὸς τὴν εὐδόωσιν τοῦ φιλεκπαιδευτικοῦ τούτου ἔργου· καὶ πρὸς τὴν Ἁ. Π. τὸν ἅγιον Μαρωνείας κ. Ἄνθιμον, ὅς ἐν τῇ ἀγγελίᾳ ἡμῶν περὶ τῆς συστάσεως τῆς ἀδελφότητος προθύμως ἔσπευσε νὰ ἐγγραφῇ μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν αὐτῆς, ἐπιδαφιλεύων συγχρόνως τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας Αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ καταρτίσεως αὐτῆς.

Ἐπίσης εὐγνωμονοῦμεν πρὸς τοὺς προθύμως ἐγγραφέντας ὡς εὐεργέτας, προστάτας καὶ μέλη αὐτῆς, ἰδίως δὲ τοῖς εὐεργέταις κ. Κλήμεντι Ζαφειροπούλῳ, κατοίκῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πανοσιωτάτῳ Παρθενίῳ, ἡγούμενου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ μας μονιδαρίου τοῦ ἁγίου Νικολάου.

Ἐδελπιστοῦμεν δὲ ὅτι θὰ τύχωμεν τῆς συνδρομῆς καὶ ἄλλων φιλομουσῶν ἀνδρῶν, ὧν τὰ ὀνόματα μετ' εὐγνωμοσύνης ἐπιφυλασσόμεθα νὰ δημοσιεύσωμεν.

Ἐν Παναγία Θάσου τὴν 15/27 Ἀπριλίου 1874

Ὁ πρόεδρος Γ. Μ. Χρηστίδης

Ὁ γραμματεὺς Ἰ. Λασκαρίδης

Ὁ ταμίας Ἰ. Προκοπίδης

Παρά τις επιφυλάξεις του μεγάλου Θασίου κληρικού και διδασκάλου Καλλίνικου Σταματιάδη για την πορεία του Φοίνικα, κυρίως λόγω της συμμετοχῆς ξένων και ὄχι Θασίων (ὅπως ο γιατρός Χρηστίδης) στην ἀδελφότητα αὐτή, ἡ ἀδελφότητα συνεχίζει τὴ δράση της ὅπως μαρτυροῦν τα Πρακτικά του Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως του 1876¹⁵:

Ἐκ τῆς Παναγίας τῆς Θάσου ἡ Ἀδελφότης ὁ Φοῖνιξ ζητεῖ προσηκόντως τὴν συνδρομὴν τοῦ Συλλόγου, διότι ἐπὶ τῆς μικρᾶς ἐκείνης νήσου ἡ φιλομουσία τῶν κατοίκων ἴδρυσεν πολλαχοῦ ἐκπαιδευτήρια, περιέχοντα ἐν συνόλῳ 550 μαθητάς. Ἐκ τῶν δέκα χωρίων πάντα σχεδὸν κέκτηνται ἀλληλοδιδασκτικά σχολεῖα, ἐν ἐξ αὐτῶν ἔχει καὶ ἀλληλοδιδασκτικὸν καὶ ἑλληνικόν, ἐνὸς ἄλλου τὸ σχολεῖον ἐκλείσθη ἔνεκα διχονοιῶν καὶ ἕτερον διελύθη ἔνεκα ἐλλείψεως πόρων.

14. Νεολόγος, Δευτέρα 13/25.5.1874/1592, σ. 2.

15. Ε.Φ.Σ.Κ., Πρακτικά, τόμ. 1 (1875-1876), Κωνσταντινούπολη 1877, σ. 192.

Ανάμεσα στους συλλόγους που ενισχύουν υλικά το Φοίνικα συγκαταλέγεται και ο εν Σέρραις Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος όπως διαβάζουμε σε έκθεσή του το 1875¹⁶ - το αυτό, άλλωστε, έπραττε και με άλλους μακεδονικούς συλλόγους:

Βιβλία διδακτικά και ύλικόν γραφῆς διενεμήθησαν δωρεάν εις απόρους μαθητάς και μαθητριάς 66 Σχολείων, κωμῶν και κωμοπόλεων τῆς Μακεδονίας και τῆς πόλεως Σερραῶν, ἐσχάτως δὲ και εις τὴν νῆσον Θάσον διὰ τῆς ἐκεῖ ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς ἰδρυθείσης ἀδελφότητος «Φοίνιξ», μεθ' ἧς, ἀναγγειλᾶσης ἡμῖν τὴν σύστασίν της, συνεδέσαμεν ἀδελφικὰς σχέσεις.

Ο «Φοίνιξ» συνέχισε και ανέπτυξε τη δράση του έως το 1903 περίπου, όπως διαπιστώνουμε από τις Επετηρίδες του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός» της Αθήνας με το οποίο η αδελφότητα διατηρούσε επαφές τουλάχιστον από το 1896¹⁷.

Η επιδίωξη ίδρυσης κεντρικής σχολής εξηκολούθησε και αργότερα αποτελώντας, παρά την αποτυχημένη προσπάθεια του 1863, βασικό στόχο της εκπαιδευτικής προσπάθειας των Θασίων, κυρίως μετά την ίδρυση του Φοίνικα. Σε δημοσιευμένη επιστολή του Δεκεμβρίου του 1875 εκ Παναγίας της Θάσου, διαπιστώνουμε, ανάμεσα στα άλλα, και το ενδιαφέρον της Αιγυπτιακής διοίκησης για την πρόοδο της παιδείας στο νησί¹⁸:

...Ἐκεῖνο ὅπερ ἐπεσπάσατο τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν, εἶναι ἡ φιλόμουσος...καὶ ὄντως πατρικὴ προσπάθεια ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς νεολαίας (του διοικητοῦ Θάσου ἐξοχ. Ιβραήμ. Ασσαφῆ βέη)... συγκαλέσας γενικὴν συνέλευσιν ἀπάντων τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν τῇ νήσῳ, τῇ συνεργείᾳ καὶ παρουσίᾳ τῆς Ἁ. Π. τοῦ ἁγίου Μαρωνείας (Ανθίμου 1865-1877), ἀνέπτυξεν αὐτῇ ὡς ἔδει τὰ ἀναμφίρρηστα τῆς παιδείας ἀγαθὰ ἀποτελέσματα καὶ παρώτρυνεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν σχολείων. Καὶ ἐπειδὴ πρόκειται νὰ ἰδρυθῇ κεντρικὴ σχολὴ ὑπὲρ ἧς ἐπεκαλέσθημεν τὴν τοῦ εὐεργέτου ἡμῶν ὑψηλοτάτου χεδίβου μεγαλοδωριᾶν, ἀνάγκη δὲ νὰ προπαρασκευασθῇ ἡ νεολαία δι' ὁμοιομόρφου ἐφ' ὄλων τῶν χωρίων διδασκαλίας, ἵνα οὕτως κάλλιον ἐπιτευχθῇ ὁ προορισμὸς τῆς κεντρικῆς σχολῆς, διωρίσθη γενικὴ ἐφορεία ὄλων τῶν σχολείων τῆς νήσου, ἧς ἔργον ἢ ἐκλογή διδασκάλων, ἢ διοργάνωσις τῶν σχολείων, ἢ εὔρεσις πόρων ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως αὐτῶν καὶ πᾶν ὅ,τι τείνει εἰς τὴν βελτίωσίν των...

16. Ἰω. Θεοδορίδης, Ἐκθεσις τοῦ ἐν Σέρραις Μακεδονικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1875, σ. 13 και 6.π., Ἀθήνα 1876, σ. 4.

17. Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ 7 (1903) ρβ'.

18. Νεολόγος, Δευτέρα 15/27.12.1875/2059, σ. 3.

Τα σχολεία της Παναγίας συνέχισαν ομαλά την ανάπτυξή τους. Το 1886 το χωριό συνέχιζε να διατηρεί σχολείο, ενώ από τις αρχές περίπου του 20ού αποκτά και παρθεναγωγείο. Ανταπόκριση του Φεβρουαρίου του 1910 μας περιγράφει τον εορτασμό των Τριών Ιεραρχών στα σχολεία της Παναγίας¹⁹:

Ἐν μεγίστῃ τάξει προσῆλθον οἱ μαθηταὶ καὶ μαθήτριά τῶν σχολείων Παναγίας τῆς Θάσου ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ ὅπως ἀκροασθῶσι τῆς ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν τελουμένης Θείας λειτουργίας, καθ' ἣν ὁ διευθυντὴς τῶν σχολείων ἐξεφώνησε λόγον κατάλληλον τῇ περιστάσει. Μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἄπαν τὸ ἐκκλησίασμα, ἡγουμένων τῶν ἱερέων ἐν ψαλμοῖς, μετέβη εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ἀροναγωγείου, ἥτις πληροῦται ἀσφοντικῶς.

Κατόπιν τῆς ἐν τῇ σχολῇ συνήθους ἱεροτελεστίας, ἐψάλησαν ὑπὸ μαθητῶν τινὰ ἄσματα. Εἶτα ὁ διευθυντὴς ἀπήθυνε ὠφελίμους τινὰς ὑποθήκας πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας. Μετὰ δὲ τὸ πέρας τοῦ λόγου ἐψάλησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν διάφορα μονόφωνα καὶ δίφωνα ἄσματα, κατὰ δὲ τὰ διαλείμματα ἐγένετο ἡ διανομὴ τῶν ἐλέγχων προόδου ἐν ἐκάστῃ τάξει. Οὕτω ληξάσης τῆς τελετῆς ἀπῆλθεν ἕκαστος ἀποκομίζων τὰς ἀρίστας ἐντυπώσεις καὶ πολλὰ προοιωνιζόμενος ἐν τῷ μέλλοντι καλά.

Στην **Καληράχη** (Καλλιράχη) της Θάσου παρατηρούμε ανάλογη με αυτήν της Παναγίας φιλεκπαιδευτική προσπάθεια. Το 1887 το χωριό διατηρούσε σχολείο, ενώ ένα χρόνο αργότερα, το Μάρτιο του 1888, συνέστησε και φιλεκπαιδευτική αδελφότητα²⁰:

Κατ' αὐτὰς συνέστη ὑπὸ φιλοτίμων καὶ φιλοπροόδων νέων ἐν Καλλιρράχῃ τῆς νήσου Θάσου φιλεκπαιδευτικὴ ἀδελφότης ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ἢ Μεταμόρφωσις, σκοπὸν αὐτῆς πρῶτιστον προτιθεμένη τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀπόρων παίδων τοῦ τόπου εἰς πρόσκτησιν στοιχειώδους παιδείσεως καὶ τὴν ἐπίδοσιν καὶ προκοπὴν τῶν αὐτόθι ἐκπαιδευτηρίων ἀμφοτέρων τῶν φύλων ὁ κανονισμὸς τοῦ ἐν λόγῳ σωματείου, ὅστις εἶναι συντεταγμένος ὑπὸ λίαν πρακτικὸν πνεῦμα, ἐπιτρέπει νὰ προοιωνισθῶμεν εὐέλπι τὸ μέλλον τῆς Μεταμορφώσεως καὶ εὐχηθῶμεν τὰ βέλτιστα ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς καὶ ἀναπτύξεως τῶν κατοίκων πάσης τῆς Θάσου, τῆς πατρίδος τῶν περιφερίμων ζωγράφων τῆς ἀρχαιότητος Πολυγνώτου καὶ Θεαγένους.

Πρέπει να σημειωθεί ότι την εκπαίδευση στο χωριό αυτό στήριξε ένθερμα η μονή των Ιβήρων που διατηρούσε μετόχι στην περιοχή²¹.

19. «Σχολαί Παναγίας Θάσου», *Νέα Ἀλήθεια*, Πέμπτη 18.2.1910/216, σ. 2.

20. *Νεολόγος*, Τρίτη 15.3.1888/5623, σ. 2.

21. *Δημ. Στρατής*, Το νησί της Θάσου και το Ἅγιον Ὄρος (μεταπτυχιακή εργασία

Παράλληλα με την εκπαίδευση, οι Θάσιοι δραστηριοποιούνταν και στον πολιτιστικό τομέα. Στο **Λιμένα** ή Οσμάνιέ, νεώτερο διοικητικό κέντρο της Θάσου, τον Απρίλιο του 1888, οργανώνεται θεατρική παράσταση. Σε δημόσιονομα της εποχής με ημερομηνία 18 Απριλίου διαβάζουμε τα επόμενα²²:

Φαιδρῶς ἐωρτάσθη τὴν παρελθοῦσαν παρασκευὴν ἐν τῷ ἐνταῦθα λιμένι τῆς νήσου —ἐνθα τὸ διοικητήριον— ἢ ἑορτὴ τῆς ᾿Α.Μ. τοῦ λαοφιλήτου ἡμῶν ἄνακτος, διὰ φωτοχυσίων καὶ θεατρικῆς παραστάσεως, ἐν ἧ ἔδιδάχθη ὁ ᾿Α ρ ι σ τ ὀ δ η μ ο ς· πλῆθος δὲ ἐν αὐτῇ παρευρέθη ἐκ τῶν περιχώρων συρροῦσαν, προθύμως δ' ὑπακοῦον εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ ὄτρηροῦ προέδρου τοῦ πρωτοδικείου...

Σε ανταπόκριση του Μαΐου του 1908, παρατηρούμε την ύπαρξη στο Λιμένα (Οσμάνιέ), παράλληλα με το ελληνικό, και οθωμανικό σχολείο. Προφορική παράδοση του νησιού²³, θέλει τους Θάσιους, κατά την επανάσταση του 1821, να νικούν τους Τούρκους στον Ποτό και να τους εξαναγκάζουν να φύγουν μέσω Καζαβιτίου μαζί με όλους τους ομοεθνείς τους στην Καβάλα. Από τότε κανείς Τούρκος έποικος δεν ξανακατοίκησε στη Θάσο. Ο Νικόλαος Σχοινάς, επίσης, αναφέρει την ύπαρξη οθωμανικής συνοικίας στην Παναγία της Θάσου, που ήταν και η έδρα του διοικητή, σε παλαιότερη εποχή²⁴. Ο ίδιος, το 1887, διαπιστώνει ότι είχε εξαφανιστεί κάθε ίχνος της συνοικίας αυτής, εφόσον κανείς Τούρκος δεν διέμενε από πολλών ετών στο νησί. Σε στατιστικές επίσης των αρχών του αιώνα δεν αναφέρεται η ύπαρξη μόνιμου τουρκικού πληθυσμού²⁵. Ωστόσο μετά το 1902, όταν η διοίκηση του νησιού περνά από τα αιγυπτιακά στα τουρκικά χέρια, δικαιολογείται ύπαρξη τουρκικού πληθυσμού στο νησί τουλάχιστον από τους υπαλλήλους της διοίκησης και της δημόσιας τάξης καθώς και οθωμανικού σχολείου για τα παιδιά των υπαλλήλων αυτών. Στην παραπάνω ανταπόκριση συγκεκριμένα διαβάζουμε²⁶:

᾿Η Α. ᾿Εξοχότης ὁ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν τριῶν Εὐρωπαϊκῶν νομῶν χθὲς περὶ τὴν Πην μ.μ. ὥραν ἀφίχθη καὶ ἐν τῇ κωμοπόλει μας ᾿Οσμάνιέ ἵνα διανυκτερεύσῃ ἀντὶ ἐν Σαρῆ Σαμπανίῳ ὅπου τὸ κλίμα εἶναι κακόν.

που υποβλήθηκε στο τμήμα Ποιμαντικής του Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 79, 80.

22. *Νεολόγος*, Τρίτη 13.5.1888/5661, σ. 2.

23. *Απ. Βακαλόπουλος*, ὅ.π., σ. 77, 79.

24. *Νικ. Σχινᾶς*, ᾿Οδοιπορικαὶ Σημειώσεις, τεύχ. Γ', ᾿Αθήναι 1887, σ. 863.

25. ᾿Αθ. *Χαλκιάδης*, ᾿Η Μακεδονία, ἔθνολογικὴ στατιστικὴ τῶν βιλαετιῶν Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου, ᾿Αθήναι 1910, σ. 70 καὶ ᾿Επιτελικὴ ᾿Υπηρεσία τοῦ ᾿Ελληνικοῦ Στρατοῦ, Στατιστικὸι Πίνακες (1912, 1915) τοῦ πληθυσμοῦ κατ' ἔθνικότητα τῶν νομῶν Σερρῶν καὶ Δράμας, ᾿Αθήνησι 1919, σ. 16.

26. *Φάρος τῆς Θεσσαλονίκης*, Τρίτη 20.5.1908/Β' 817, σ. 2.

Ἐπεδέχθησαν αὐτὸν ἡ Α. Ἐξοχ. ὁ Μουτσαορίφης, ὁ Μουχασημπετζής, ὁ πρόεδρος τοῦ πρωτοδικείου καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς, τὸ δημαρχικὸν προσωπικὸν καὶ ἅπαντες οἱ λοιποὶ ὑπάλληλοι καὶ πρόκριτοι τῆς κομοπόλεως, οἱ μαθηταὶ τῆς ὀθωμανικῆς σχολῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς παρατεταγμένοι εἰς γραμμὴν, ὑπὸ μαθητρίας δὲ τῆς ὁμογενοῦς σχολῆς ἀπηγγέλθη μικρὸς λόγος, τὸ τέλος τοῦ ὁποίου ἠκολούθησαν παρατεταμένοι ζητωκραυγαὶ ὑπὲρ τῆς Ἀ.Α.Μ. τοῦ φιλολάου ἡμῶν Ἀνακτος καὶ προσεφέρθη ἀνθοδέσμη τῇ Α. Ἐξοχ. Μετὰ ταῦτα διηρθύνθη ἡ Α. Ἐξοχ. εἰς τὸ διοικητήριον, ὅπου ἐδέχθη τὰς εὐχὰς τοῦ ὡς εἶδ' παρῆσθαι παρὰ τοῦ δημάρχου κ. Κ. Ἰωαννίδου καὶ συμβουλίου πρώτον, καὶ δεύτερον παρὰ τοῦ ἀντιπροσώπου μητροπολίτου, Μουχταροδημογερόντων καὶ λοιπῶν προκριτῶν, μετὰ ταῦτα δὲ παρ' ὄλων τῶν ὑπαλλήλων τῆς διοικήσεως...

Τὴν ἴδια πρόοδο μετὰ τα προηγούμενα χωρὶά παρουσιάζει καὶ ἡ **Ποταμιὰ**, στὴν ὁποία σχολεῖο ἀναφέρεται ἐπίσης τὸ 1887²⁷. Τὴν πρόοδο αὐτὴ παρουσιάζει δημοσίευμα τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1908²⁸:

Πολλὰ καλὰ γράφουσιν ἡμῖν περὶ τῶν σχολῶν τῆς ἑλληνορθόδοξου κοινότητος Ποταμιᾶς. Ἡ ἐφορεία τῶν σχολῶν ἀποτελουμένη ἐκ τῶν φιλομούσων κκ. Ἰ. Λασκαρίδου, Ἀ. Συνάφη καὶ Μ. Ἀθανασέλη ἀνέθεσε κατὰ τὸ τρέχον σχολικὸν ἔτος τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς εἰς τὸν διακεκριμένον ἐπὶ παιδαγωγικῇ μορφώσει ἐλλόγιμον κ. Γεωργιάδην²⁹, ὅστις ἐκ τοῦ μηδενὸς κατώρθωσε νὰ ἀναβιβάσῃ τὴν σχολὴν τῆς κοινότητος ταύτης εἰς ἐπίζηλον θέσιν καὶ σχηματίσῃ καὶ πέμπτῃν τάξιν.

Τῇ ἀξιεπαίνῳ ἐνεργείᾳ καὶ προτροπῇ ἀφ' ἑνὸς τοῦ ἐλλογίμου κ. Γεωργιάδου καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν ἀξιοτίμων κυρίων Ἐφόρων, οἱ κ.κ. Ἀρσενιάδης καὶ Ροσόπουλος ἐδωρήσαντο τὰ παραπετάσματα τῆς σχολῆς, Φίλιππος Β' Φιλίππου ὑδρόγειον σφαῖρα, Δημήτριος Χριστοδούλης καὶ Ἰ. Χρήστου εἰκόνες Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Σωτηρίου μικρὰν κομψὴν βιβλιοθήκην.

Στο ἄλλο μεγάλο λιμάνι τοῦ νησιού στα **Λιμενάρια** ἢ Χαμηδιέ, νέο οικονομικό κέντρο ἐξαιτίας τῶν μεταλλείων, παρατηροῦμε ὅτι ἡ ἀνάπτυξη τῆς

27. Ν. Σχινᾶς, ὁ.π., σ. 860.

28. Φάρος τῆς Θεσσαλονίκης, Τρίτη 8.4.1908 /Β' 799, σ. 2.

29. Πρόκειται μάλλον γιὰ τὸ διδάσκαλο Ἀλέκο Γεωργιάδη, διευθυντὴ τὸ 1906 τῶν σχολῶν τῆς Παναγίας καὶ ὄχι γιὰ τὸν ἐπίσης διδάσκαλο Κυπάρισσο Γεωργιάδη, ὁ ὁποῖος ἐπανήλθε στὴν ἐκπαίδευση στα τέλη Μαΐου τοῦ 1908 μετὰ ἀπὸ τρία χρόνια στὴ γερμανικὴ μεταλλευτικὴ εἰσαγωγὴ Speidel (Κων. Χιόνης, Η παιδεία, σσ. 454, 456 καὶ σημ. 85).

παιδείας δεν υστερεί. Σε περιγραφή της σχολικής γιορτής των Τριών Ιεραρχών το 1909 στο χωριό αυτό διαβάζουμε³⁰:

Μετ' ἄκρας ἐπιβλητικότητος ἐτελέσθη τὴν παρελθοῦσαν Παρασκευὴν ἢ ἐπὶ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τελετὴ τῶν σχολείων τῆς κοινότητος Χαμηδιῆ ἐν Θάσῳ. Μετὰ τὸ πέρας τῆς θείας μυσταγωγίας οἱ ἱερεῖς ἐνδεδυμένοι τὰ ἱερά αὐτῶν ἄμφια μετέβησαν εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ καταλλήλως δισκευασμένην αἴθουσαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀσφυκτικῶς κατακλύση πλῆθος πολὺ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Μετὰ τὴν συνήθη ἱεροτελεσίαν ὁ διευθυντὴς τῶν σχολείων κ. Κ. Γεωργιάδης ἐξεφώνησε τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας, μεθ' ὃν οἱ μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι διὰ τῶν λαμπρῶν ἀσμάτων τὰ ὁποῖα ἔφαλλον ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῆς διδασκαλίσης κ. Ἀριάδνης Σουγιάννη, ὡς καὶ διὰ τῶν ἐκλεκτῶν διαλόγων καὶ ποιημάτων ἐνεθουσίασαν τὸ παρευρεθὲν πλῆθος. Μεθ' ὃ πάντες ἀπῆλθον ἀποκομίζοντες τὰς ἀρίστους τῶν ἐντυπώσεων.

Για τὴν κάλυψη τῶν εκπαιδευτικῶν ἀναγκῶν ἡ ἐφορεία τῶν Σχολῶν Χαμηδιῆ προσπάθησε νὰ ἐξεύρει τρόπους προσπόρισης χρημάτων ἐκδίδοντας το 1908 λαχεῖο ὑπὲρ τῶν σχολείων³¹:

Καθίσταται γνωστὸν τοῖς ἐνδιαφερομένοις κυρίοις οἴτινες, γενναίως ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ τοῦ κοινοῦ καλοῦ αἰσθημάτων ἐμφοροῦμενοι, εὐαρεστήθησαν νὰ ὑποστηρίξωσι διὰ τῆς εὐγενοῦς αὐτῶν ἀγωγῆς τὸ πρὸς ὄφελος τῶν Σχολῶν τῆς ἡμετέρας κοινότητος ἐκδοθὲν λαχεῖον, ὅτι ἢ διὰ τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου ὀρισθεῖσα ἐκκύβευσις αὐτοῦ ἀναβάλλεται διὰ τὴν 30ὴν τοῦ προσεχοῦς Ἰουνίου.

*Χαμηδιῆ (Λιμενάρια) Θάσου τῆ 12ῃ Ἰανουαρίου 1909
Ἡ Ἐφορεία τῶν Σχολῶν.*

Στις 20 Μαρτίου τοῦ 1910 γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ, δηλαδὴ τὴν οικονομικὴ ἐνίσχυση τῶν εκπαιδευτηρίων, ἡ ἐφορεία τῶν Σχολῶν Χαμηδιῆ διοργάνωσε θεατρικὴ παράσταση³²:

Μετ' ἐπιτυχίας ἀνωτέρας παντὸς λόγου καὶ ἐπαίνου ἐδόθη πρὸ τινῶν ἡμερῶν εὐεργετικὴ ὑπὲρ τῶν ἐν Χαμηδιῆ Θάσου Σχολῶν παρὰστασις, καθ' ἣν ἐδιδάχθη τὸ τετριπτὸν δραματικὸν εἰδύλλιον τοῦ Κορομηλά ὁ «Ἀγαπητικὸς τῆς βοσκοπούλας». Ἡ συρροὴ τοῦ πλῆθους ἐξ ἑκατέρου τῶν φύλων, διατρα-

30. «Ἐορτὴ σχολείων Χαμηδιῆ», *Ἀλήθεια*, Πέμπτη 12.2.1909/902/186, σ. 3.

31. «Δήλωσις», *Ἀλήθεια*, Τετάρτη 21.1.1909/884/168, σ. 3.

32. «Εὐεργετικὴ ἐν Χαμηδιῆ Θάσου», *Νέα Ἀλήθεια*, Πέμπτη 1.4.1910/251, σ. 3.

νοῦντος οὕτω τὴν ἐκδήλωσιν τῶν εὐγενῶν του αἰσθημάτων πρὸς πᾶν κοινωφελές, ἦτο μερίστη· μεταξὺ τῶν προσελθόντων διεκρίνοντο ὁ ταμίας τῆς ἐνταῦθα μεταλλευτικῆς ἐταιρίας «Fr. Speidel»³³ κ. Μ. Χρηστίδης (γιος του γιατροῦ Χρηστίδη), ὁ ἰατρός αὐτῆς κ. Δ. Βασιλειάδης, ὁ διευθυντὴς τοῦ Πλυντηρίου τῆς ἐταιρίας κ. W. Schaab, ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐργοστασίου καὶ ξυλουργείου κ. Hofman κ.ἄ. Ὡσαύτως παρήσαν ὁ ἐνταῦθα ἀρχιαστυνόμος, ὁ διευθυντὴς τοῦ ταχυδρομείου καὶ τηλεγραφείου κ.λ.π. Ἄξιος συγχαρητηρίων τυγχάνει ὁ λαβὼν τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἔργου τούτου διακεκριμένος διευθυντὴς τῶν Σχολῶν κ. Κυπάρισσος Γεωργιάδης ὡς καὶ οἱ πρωταγωνιστήσαντες κ. Ἄπ. Ἰωαννίδης καὶ Ξανθὸς Χ' Ξανθοῦ.

Ἡ κοινότητα Μαριῶν Θάσου ἐμφανίζει τὴ μεγαλύτερη δραστηριότητά της στο φιλεκπαιδευτικὸ τομέα με τὴν ἐναρξὴ του 1909. Το Φεβρουάριο του ἔτους αὐτοῦ προχωρᾷ στη σύσταση φιλοπροόδου ἀδελφότητος καὶ στη λειτουργία ἀναγνωστηρίου³⁴:

Τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐτελέσθησαν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ νεοσυστάτου ἐν Μαριαῖς τῆς Θάσου Ἀναγνωστηρίου ὁ «Σωκράτης» τὰ ἐγκαίρια τοῦ τε Ἀναγνωστηρίου καὶ τῆς νεοσυστάτου ὁμοίως φιλοπροόδου ἀδελφότητος ἢ «Παλιγγενεσία», ἀριθμούσης ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν τριάκοντα μέλη, ἧς τέκνον εἶνε τὸ Ἀναγνωστήριον.

Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἐγκαϊνῶν ἠτις ἐγένετο μετὰ πάσης δυνατῆς λαμπρότητος καὶ μεγαλοπρεπείας καὶ κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐξεφωνήθησαν λόγοι κατὰλληλοι τῇ περιστάσει ὑπὸ τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου τῆς νήσου πανοσιολογιωτάτου κ. Πατρικίου, τοῦ ὀσιολογιωτάτου κ. Εὐλογίου καὶ ὑπὸ ἄλλων προκρίτων καὶ λογίων, ἐγένοντο καὶ οἱ ἀρχαιρεσίαι τῆς Ἀδελφότητος καθ' ἃς ἐξελέγη τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον αὐτῆς ἀποτελούμενον ἐκ δέκα μελῶν.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς τελετῆς καθ' ἣν ἐξεφωνήθησαν ὑπὸ μαθητῶν διάφορα ἐκλεκτὰ ποιήματα, προσεφέρθησαν ταῖς παρευρισκομένοις ἀναφυκτικὰ, μεθ' ὧ ἀπῆλθον ἅπαντες εὐχόμενοι τῇ τε φιλοπροόδῳ Ἀδελφότητι καὶ τῷ Ἀναγνωστηρίῳ τὰ βέλτιστα.

Ἐνα μῆνα ἀργότερα, τὸ Μάρτιο του 1909, οἱ κάτοικοι τῶν Μαριῶν προχωροῦν στη σύσταση Ἐθνικοῦ Συνδέσμου κατὰ τὸ παράδειγμα ἄλλων περιοχῶν τῆς Μακεδονίας, που τὴν περίοδο αὐτή, μετὰ δηλαδὴ τὴν ἀνακήρυξιν του

33. Για τὴν ἐταιρία αὐτὴ βλέπε Γ. Αυγουστίδης, «Ἡ ἐγκατάσταση καὶ λειτουργία τῆς ἐταιρίας Fr. Speidel στα Λιμενάρια», Θεσιακὰ 9 (1996), σσ. 31-55.

34. «Ἀδελφότης ἐν Μαριαῖς Θάσου», Ἀλήθεια, Παρασκευὴ 27.2.1909/915/199, σ. 3.

Συντάγματος των Νεοτούρκων, δραστηριοποιούνται και σ' αυτόν τον τομέα³⁵:

Μετ' εὐχαριστήσεως πληροφορούμεθα ὅτι καὶ ἡ φιλότιμος κοινότης Μαριῶν ἐν Θάσῳ, μὴ θέλουσα νὰ ὑποληφθῆ κατὰ τὴν πρόοδον καὶ ἐθνικὴν δρασιν τόσων ἄλλων κοινοτήτων, προέβη εἰς τὴν σύστασιν ἐθνικοῦ συνδέσμου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ὃ « Ἀρχάγγελος ». Συγχαίροντες ἀπὸ καρδίας τοὺς ἀναλαβόντας τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συστάσεως τοῦ ἐν λόγῳ Συνδέσμου καὶ τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸν μέλη, εὐχόμεθα αὐτοῖς τὰ βέλτιστα.

Εἶναι, ὄντως, εκπληκτικὴ ἡ εμφάνιση αὐτῆς τῆς ἐντονῆς εκπαιδευτικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς δραστηριότητος στο χωριὸ αὐτό τῆς Θάσου, το ὁποῖο δὲν συμβάδισε χρονικὰ με τὰ ἄλλα χωριά του νησιοῦ στην ἀνάπτυξη τῆς παιδείας καὶ ἕνα χρόνο πρὶν ἀδυνατούσε νὰ λειτουργήσῃ ομαλὰ το σχολεῖο του. Σὲ δημοσίευμα του Ἀπριλίου του 1908 διαβάζουμε³⁶:

...Ἡ παιδεία ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, ἣτις ἀποτελεῖ τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως παντὸς τόπου, εἰς ἀξιοθαύμαστον ἀνήχθη σημεῖον, ἂν καὶ παρατηρεῖται πολλαχῶ τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῆς ποιὰ τις πρὸς αὐτὴν ἀδιαφορία, διότι σχολεῖα τινὰ δὲν εἶναι καλῶς καὶ προσηκόντως κατηρητισμένα, τὸ δὲ σχολεῖον τῆς κοινότητος Μαριῶν, εἰ καὶ τὸ σχολικὸν ἔτος πλησιάζῃ πρὸς τὸ τέλος, δι' ἔλλειψιν διδασκάλου μένει κλειστὸν ἀπὸ μῆνός...

Πρέπει νὰ αναφερθεῖ ὅτι στο σχολεῖο των Μαριῶν το 1890 υπηρέτησε γιὰ ἕνα ἔτος ὁ Σερραῖος διδάσκαλος Βασματζίδης, ὁ μετέπειτα μητροπολίτης Νευροκοπίου Θεοδώρητος. Ὁ ἴδιος τὸν προηγούμενο χρόνο εἶχε διδάξει στο Μεγάλο Καζαβίτι τῆς Θάσου³⁷.

Τὸ παράδειγμα των Μαριῶν ἀκολουθεῖ καὶ τὸ **Βοργάρο** (Ραχώνι) τῆς Θάσου με τὴ σύσταση φιλεκπαιδευτικῆς ἀδελφότητος. Ἡ πληροφορία δίνεται ἀπὸ τὴν Καβάλα στις 13 Φεβρουαρίου του 1909³⁸:

Εὐχαρίστως πληροφορούμεθα ὅτι ἐν Βοργάρῳ Θάσου συνεστήθη « Ἀδελφότης Ἀγαθοεργός », ἧς σκοπὸς ἔσεται ἡ ἐξασφάλις προσόδων τῶν ἐλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων καὶ ἡ ἀρωγὴ εἰς διαφόρους ἐκτάκτους ἀνάγκας τῆς ἀμυγῶς ταύτης κοινότητος.

35. « Ἐθνικὸς Σύνδεσμος Μαριῶν Θάσου », *Ἀλήθεια*, Τετάρτη 11.3.1909 / 925 / 208, σ. 3.

36. *Φάρος τῆς Θεσσαλονίκης*, Σάββατο 5.4.1908 / Β' 798, σ. 1.

37. *Ἀθ. Καθαθάσης*, « Θεοδώρητος Βασματζίδης μητροπολίτης Νευροκοπίου (1867-1907) », Πραγματεῖαι περὶ Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 167.

38. Ἐθνικὸς Σαλπικητῆς, « Σύστασις Συλλόγου », *Ἀλήθεια*, Τετάρτη 18.2.1909 / 907 / 191, σ. 3.

Ἡ εὐδοκίμισις τῆς ἀδελφότητος εἶναι βεβαία, καθότι νέοι καθ' ἑκάστην, κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως, ἐγγράφονται ὡς μέλη αὐτῆς.

Πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς ἀδελφότητος ἐξελέγη ὁ φιλοπρόοδος καὶ δραστήριος νέος κ. Σταῦρος Κ. Καραμανίδης, μέλη δὲ αὐτοῦ ἔγκριτοι κάτοικοι, παρὶ τῆς δράσεως τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν τὴν εὐδόκιμον λειτουργίαν τῆς πρώτης ἐν Βοργάρῳ ἐμφανισθείσης ἀδελφότητος.

Εὐχόμεθα ἐρῶν τὸ μέλλον τῆς ἀδελφότητος καὶ ἀναμένομεν εὐχαρίστως νὰ ἀναγράψωμεν μιμητὰς τῆς ἀξιεπαίνου πράξεως τῶν Βοργαρινῶν καὶ ἄλλους, οἵτινες διὰ τῆς διοργανώσεως τοιούτων κοινωφελῶν ἀδελφάτων καὶ εἰς τὰς λοιπὰς τῆς νήσου κωμοπόλεις θὰ προάγωσι τὴν νῆσον εἰς τὴν δέουσαν αὐτῆς περιωπὴν.

Τὰ κατάλληλα πρόσωπα καὶ ἀρκετοὶ πόροι ὑπάρχουσι, μία πρωτοβουλία ἀπαιτεῖται καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ταχέως θὰ εἶνε ἐπαινετέον.

Τὴν ἴδια ακριβῶς ἐποχὴ, γεγονός που δείχνει τις ἀλληλεπιδράσεις καὶ το συναγωνισμό τῶν χωριῶν τῆς Θάσου σε δημιουργικὲς πρωτοβουλίες, ἐμφανίζεται καὶ φιλεκπαιδευτικὴ ἀδελφότητα στο **Θεολόγο**. Ὁ Θεολόγος ἦταν τὸ πρῶτο χωριὸ τῆς Θάσου που ἔδωσε τὸ παράδειγμα με τὴ σύσταση ἀδελφότητος τὸν Ἰανουάριου τοῦ 1909³⁹:

Μετ' ἄκρας εὐχαριστήσεως πληροφορούμεθα ὅτι οἱ φιλοπρόοδοι κάτοικοι τῆς ἐν Θάσῳ κωμοπόλεως Θεολόγος ἵνα μὴ ὑστερήσωσι τῆς εἰς ἄλλας ὁμογενεῖς κοινότητος διὰ τῆς συστάσεως διαφόρων ἀδελφοτήτων καὶ σωματείων ἐπιτελουμένης προόδου, προέβησαν εἰς τὴν σύστασιν φιλοπροόδου Ἀδελφότητος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», ἧς σκοπὸς εἶνε ἡ ἀξιοπρεπὴς συντήρησις τῶν σχολῶν τῆς κωμοπόλεως καὶ ἡ σύστασις Ἀναγνώστηριου. Τῇ προθύμῳ δὲ καὶ δραστηρίᾳ ἐνεργείᾳ τῶν σχόντων τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συστάσεως τῆς Ἀδελφότητος ἐνεγράφησαν ἐν μικροτάτῳ χρονικῷ διαστήματι ἑκατὸν εἴκοσι μέλη, ἰδίως ἐκ τῆς νεολαίας τῆς κωμοπόλεως. Γενομένων δὲ τὴν παρελθούσαν Κυριακὴν τῶν ἀρχαιρεσιῶν πρὸς ἐκλογὴν Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀδελφότητος ἐξελέγησαν πρόεδρος ὁ ἱατρός κ. Δ. Λαμπίρης, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Δημ. Τζιάτας, ταμίας ὁ κ. Ἰωάν. Μέσκας, γεν. γραμματεὺς ὁ κ. Θεογ. Ἀνδρώνης, εἰδικὸς γραμματεὺς ὁ κ. Σπυρ. Θεμελῆς καὶ σύμβουλοι οἱ κ. Ἀ. Σταματέκου, Β. Νικολάου, Χ. Παπᾶ Κυριακοῦ καὶ Κ. Χιόνη καὶ οἱ κ.κ. Παπᾶ Κυριακοῦ καὶ Ν. Τζιάτα ἔφοροι τοῦ Ἀναγνώστηριου, ὅπερ εὐχαρίστως πληροφορούμεθα κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου λίαν προθύμως προσεφέρθησαν ὅπως ἴδια

39. «Σύστασις Ἀδελφότητος ἐν Θάσῳ», Ἀλήθεια, Παρασκευὴ 30.1.1909/898/176, σ. 3.

δαπάνη πλουτίσωσι διὰ διαφόρων ἐφημερίδων οἱ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Διοικητικῆς Συμβουλίου κκ. Δ. Λαμπίρης, Δ. Τζιάτας, Θ. Ἀνδρόνης, Ἀ. Σταματέκος καὶ Β. Νικολάου.

Συγχαίροντες ἐκ καρδίας τοὺς σχόντας τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συστάσεως τῆς Ἀδελφότητος εὐχόμεθα τῷ νεοσυστάτῳ σωματεῖῳ τὴν ποθητὴν σταδιοδρομίαν.

Ἡ παραπάνω ἀδελφότητα προχώρησε γρήγορα στὴν πραγμάτωση τῶν στόχων τῆς, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν ἡ σύσταση ἀναγνωστηρίου. Τὸ ἀναγνωστήριο συστήθηκε ἕνα μῆνα ἀργότερα, τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1909 καὶ γρήγορα δέχτηκε τὶς χορηγίες καὶ τὴ συμπαράσταση τῶν ξενιτεμένων Θεολογιτῶν⁴⁰, ὅπως φαίνεται σὲ εὐχαριστήριο τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1909⁴¹:

Ἡ ἐν Θεολόγῳ Θάσου φιλοπόδος ἀδελφότης «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» ἐκφράζει τὰς θεομὰς αὐτῆς εὐχαριστίας πρὸς τὸν ἐν Γάλλεστον τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν ἐργαζόμενον ἀντεπιστέλλον αὐτῆς μέλος κ. Β. Ν. Βαρούτην, ὅπερ ἐδωρήσατο τῷ Ἀναγνωστηρίῳ «Κλειῶν» γεωγραφικὸν ἄτλαντα κομψότατον καὶ μεγάλης ἀξίας, εὐχομένη ὅπως τὸ παράδειγμα αὐτοῦ εὖρη μιμητὰς καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἐν Ἀμερικῇ διατρίβουσι Θεολογίταις, παρ' ὧν πεποιθίᾳ ἐπὶ τῇ διακρινούσῃ αὐτοὺς φιλοπατρία πολλὰ ἀναμένει ὑπερ τῆς προόδου τῆς φίλης πατρίδος.

Ἀνάλογες χορηγίες τῶν ἀποδήμων Θεολογιτῶν γίνονται καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ⁴²:

Ὁ ἐκ τῶν ἐγκρίτων πολιτῶν Θεολόγον Θάσου κ. Σταῦρος Σταματέκου ἐπανακάμψας ἐξ Ὀδησοῦ, ἐνθα ἐπὶ Ἰδετίαν λίαν εὐδοκίμως μετῆλθε τὸν κερδῶν Ἑρμῆν, εἰς τὴν γενέτειραν αὐτοῦ, ἐδωρήσατο εἰς τὸν ναὸν τῆς συνοικίας τοῦ ἱερά σκεύη καὶ ἄμφια πολυτελέστατα ἀξίας πλέον τῶν 80 λιρῶν. Εὐγε εἰς τὸ εὐσεβὲς τέκνον τοῦ Θεολόγον· εἶθε τὸ παράδειγμά του νὰ εὖρη μιμητὰς καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἐξ Ἀμερικῆς ἐπανακάμπτουσι Θεολογίταις.

Προσπαθήσαμε νὰ παρουσιάσουμε, ἀποκλειστικά μέσα ἀπὸ κείμενα, ἕνα δείγμα τῶν προσπαθειῶν τῶν Θασίων νὰ ἀναπτύξουν τὰ εκπαιδευτικὰ τοὺς πράγματα με τὴν ἰδρυση σχολείων καὶ φιλεκπαιδευτικῶν συλλόγων μιμούμενοι ἄλλες μακεδονικὲς πόλεις, ἀλλὰ καὶ κινούμενοι ἀπὸ τὸν ἴδιο με αὐτὲς ἐθνικὸ ζήλο.

40. Βλέπε Βερονίκη Δαλακούρα, «Θάσιοι μετανάστες στὴν Ἀμερική μέσα ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Γαξή Χ' Σταμάτη», *Θασιακά* 8 (1995), σσ. 192-200.

41. «Εὐχαριστήριον», *Ἀλήθεια*, Πέμπτη 26.2.1909/914/198, σ. 3.

42. «Εὐσεβὲς δωρεά», *Νέα Ἀλήθεια*, Τετάρτη 4.11.1909/130, σ. 3.

μη βαδίζοντες ἀνομιώμενοι καὶ ταῦτα ἐπιζητούμενοι ἀδελφοί
ἡμεῖς.

8. Ἐν τῇ Αἰδοσίᾳ τῆς ἀδελφότητος εἰσέδοσε γινώσκων ἴσως ἀνεπί-
σημῶν τῶν ἐπιπροσωνιζόμενων καὶ οὐκ ἀνομιῶν, οὐδὲν ἄλλο
ἢ ἐπιδοκίμῃ καὶ τεραταῖς μετὰ ἀφάντων καὶ διεκέρων ἰσχυρῶν
τοῦ ἀρεσίου τοῦδεῖαν ἀνομιώμενοι.

9. Ὁ Πρόεδρος μετὰ τοῦ ἐπιπροσωνιζομένου τῆς ἀδελφότητος ἔρχεται
ἴσως τῆς διακρίσεως τῆς γρημείων καὶ μετὰ τὴν ἐπι-
τα τῆς γρημείων ἐπιπροσωνιζομένου καὶ τῆς γρημείων τῆς ἐπιπροσωνιζομένου
τῆς αἰσθητικῆς ἢ ἄλλων τῶν ἐπιπροσωνιζομένων τὰ ἀποδοκίμῃ καὶ
συνεπῶς ἀλλοτρίως ἴσως γεννῶν συμβεβηκότων τῶν τῆς ἀδελφότητος
μεγαλειῶν καὶ ὄψεως τοῦ ἀδελφότητος. Δὲν δὲ καταλαβόντες τὰ
οὐκ ἐπιπροσωνιζομένων καὶ ἐπιπροσωνιζομένων ἀλλοτρίως ἀλλοτρίως
ὡς οὐδὲ τὰ ἀλλοτρίως ἐπιπροσωνιζομένων τῆς ἀδελφότητος.

10. Ἐπιπροσωνιζομένη τῆς ἀδελφότητος ἐν τῇ δὲ γρημείων γρημείων
δὲ ἐπιπροσωνιζομένη τῆς ἀδελφότητος ἐπιπροσωνιζομένη ἢ ἐπιπροσωνιζομένη
θεοτομῶν.

11. Ὁ Γραμματεὺς τῆς ἀδελφότητος ἔρχεται τὰ διακρίων ἔρχεται εἰς
ἐπιπροσωνιζομένων καὶ δὲ τῶν ἐπιπροσωνιζομένων ἀνομιώμενοι ἀνομιώμενοι
καὶ ἀνομιώμενοι ἐν ἑαυτοῦ μέγιστον μετὰ τῆς ἀνομιώμενοι τῆς ἀδελφότητος

12. Οὐκ ἀνομιώμενοι ἐπιπροσωνιζομένων τῆς ἀδελφότητος ἐπιπροσωνιζομένων
Ταῦτα ἐπιπροσωνιζομένων ἀλλοτρίως ἀλλοτρίως ἐπιπροσωνιζομένων
ἀλλοτρίως καὶ τῆς ἀλλοτρίως καὶ ἀλλοτρίως τῆς ἀδελφότητος
Τὸ ἀλλοτρίως ἀλλοτρίως ἀλλοτρίως ἀλλοτρίως ἀλλοτρίως
ἐν καταστάσει ἑαυτοῦ

ἢ 12 Νοεμβρίου, 1878.
ἢ 12 Νοεμβρίου

Ὁ Πρόεδρος
Γ. Μ. Νικολάου

Το καταστατικό της αδελφότητας «Φοίνιξ» με τα δώδεκα άρθρα του.

